

1882

KONYA TİCARET ODASI
KONYA CHAMBER OF COMMERCE

TÜRKİYE EKONOMİSİNE KATKILARI AÇISINDAN DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR

GİZEM ERİM

Araştırma Raporu

Ekonomik Araştırmalar ve Proje Müdürlüğü

KONYA
OCAK, 2018
www.kto.org.tr

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ.....	1
2. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIM	1
3. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN ARTILARI VE EKSİLERİ	3
4. DÜNYADA VE ÜLKEMİZDE DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARA İLİŞKİN GELİŞMELER	4
5. SONUÇ.....	8
6. KAYNAKÇA.....	8

1. GİRİŞ

Sermayenin küreselleşmesi, ülkeler arasında doğrudan yabancı yatırım akışlarının hızlanmasını kolaylaştırmıştır. Yapılan bu yatırımlar hem sermayenin geldiği ülkeye hem de yatırımın yapıldığı ülkeye bazı kazançlar sağlamaktadır. Doğrudan yabancı yatırım, sermaye ve teknolojinin bir bütün içerisinde akışını içermektedir. Sermaye akımları, sermaye ithal eden ülkedeki kişi başı GSYİH'yi yükseltmek gibi avantajları da beraberinde getirmektedir. Bununla birlikte sermaye sahibi ve sermaye ithal eden ülkeler arasında risk paylaşımını da mümkün kılmaktadır. Bu durum ise sermaye akımlarının bu türünü borçlanmadan daha cazip hale getirmektedir.

Ülkeler doğrudan yabancı yatırımları çekmek amacıyla çeşitli politikalar geliştirmektedir. Çünkü doğrudan yabancı yatırımların ülkeye gelmesi için bazı koşulların sağlanması gerekmektedir. Bununla birlikte doğrudan yabancı yatırımların türüne göre, mevcut koşullar da değişiklik gösterebilmektedir.

Bu çalışmada ekonomik büyüme ve kalkınma açısından doğrudan yabancı yatırımın taşıdığı önemin farkına varılması noktasında Türkiye'nin geçirmiş olduğu değişim ortaya koyulacaktır.

2. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIM

Doğrudan yabancı yatırımlar, gelişmekte olan ülkelerin geçirmiş oldukları değişim ve gelişim süreçlerine önemli katkılar parametrelerdir. Devlet Planlama Teşkilatının tanımıyla yabancı yatırım; yatırılabilir kaynakların kişi ve kuruluşlar tarafından bir başka ülkeye taşınması olarak tanımlanmaktadır. Doğrudan yabancı yatırım ise, menkul kıymet alımlarını ifade eden portföy yatırımları dışında kalan, yabancı yatırımcıların tek başlarına veya yerli yatırımcılarla ortaklık kurarak gerçekleştirdikleri yatırımlardır.

Sermayenin küreselleşmesi ile birlikte ülkeler arasında doğrudan yabancı yatırım akışları hızlanmıştır. İhracat, ulaşım masrafı gibi belli başlı kısıtları bünyesinde barındırmaktadır. Bu sebeple doğrudan yabancı yatırım yolu ile pazara girmek daha avantajlı olmaktadır. Doğrudan yabancı yatırım ile hem sermayenin geldiği ülkeye hem de yatırımın yapıldığı ülkeye çeşitli kazançlar sağlanmaktadır. Çünkü doğrudan yabancı yatırım sermaye ve teknolojinin bir bütün halinde işleyişini içermektedir. Diğer yandan doğrudan yabancı yatırım, sermaye sahibi ve sermaye ithal eden ülkeler arasında risk paylaşımını da sağlamaktadır.

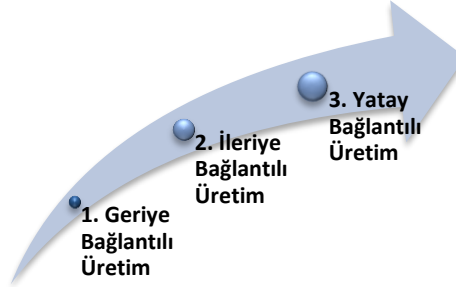
Gelişmekte olan ülkeler, ekonomik büyüme ve kalkınma için yurtiçi tasarruflara ihtiyaç duyarlar. Bu da ancak yabancı sermaye ile giderilebilecektir. Yabancı sermaye ise ülkeye iki şekilde giriş yapabilir. Bunlardan ilki, ülkenin sermaye piyasasına yönelik hisse senedi, tahvil gibi menkul değerler biçiminde gerçekleşen sıcak para girişidir. İkincisi ise, ülkenin sermaye stokuna ve üretime

yönelik yatırımlardır. Yani yabancı girişimcilerin yurt içinden bina, arsa, araç-gereç vb. yatırım araçlarını satın almasıdır. İşte bu tür yabancı yatırımlar, doğrudan yabancı yatırımlar olarak adlandırılmaktadır.

Az gelişmiş ülkeler ise, kalkınma hızlarını arttırabilmek için milli gelirlerinin büyük bir kısmını yatırıma ayırmalıdır. Bu da yatırımların kaynağını oluşturan tasarrufların arttırılmasına bağlıdır. Ancak az gelişmiş ülkeler bu konuda bir çıkmazın içerisinde boğulmaktadır. Çünkü milli gelir düşüktür ve yeterince tasarruf yapılamaz bu sebeple de istenen düzeyde yatırım gerçekleştirilemez. Bahsi geçen bu kısır döngünün kırılması noktasında birçok tavsiyede bulunulmuştur; ancak istenen sonuçlar elde edilememiştir. Dolayısıyla gerekli adımların atılabilmesi için daha rasyonel ve kalıcı çözümlere ihtiyaç vardır.

Doğrudan yabancı yatırım UNCTAD, OECD gibi kuruluşlar tarafından gelişmekte olan ülkeler için bir kalkınma motoru olarak kabul edilmektedir. Doğrudan yabancı yatırımlar, yatırım faaliyetlerini birden fazla ülkede sürdüren ve üretimle ilgili kararları bir merkezden alan veya çeşitli yollarla bağlı şirketlerin kararlarını etkileyebilen çok uluslu şirketler tarafından yapılmaktadır. Bu işletmelerin üretim faaliyetleri 3 grupta toplanabilir:

Şekil 1: Çok Uluslu Şirketlerin Üretim Faaliyetleri

Kaynak: www.kalkinma.gov.tr

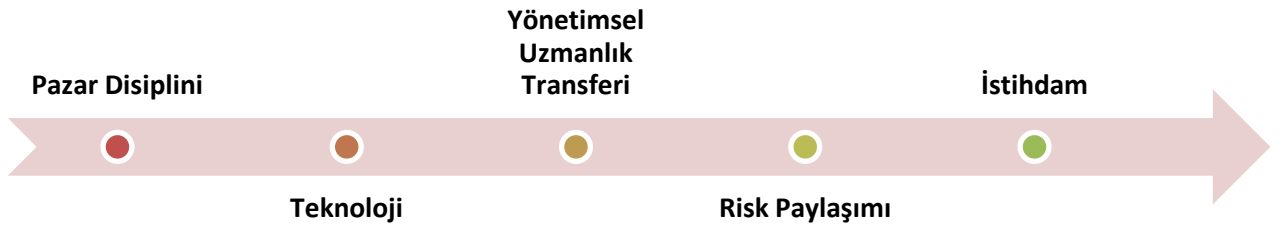
İlki, daha çok doğal kaynakları işletmeye yönelik olarak işletmelerin kendi sanayi üretimleri için veya dünya pazarına çıkan diğer ülkelerdeki işletmeler için gerekli hammaddelerin çıkarılması, işlenmesi veya satışı gerçekleştirilmektedir. İkincisinde, Ana şirketin yabancı ülkelerdeki satış faaliyetlerinin düzenlenmesi veya ana şirketin bulunduğu ülke pazarlarının sınırlı olması nedeniyle diğer ülkelerde yatırım yapması faaliyetlerini kapsamaktadır. Üçüncüsü ise, en yaygın üretim faaliyet biçimidir. Yatırım yapılan ülkedeki şirkete sermaye ile birlikte teknoloji, teknik yardım ve işgücü transfer edilerek, bağlı şirketin ana firmanın üretim stratejisi doğrultusunda üretim yapması sağlanmaktadır.

3. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN ARTILARI VE EKSİLERİ

Yabancı sermaye; ekonomi politikalarında liberalleşme, sermayenin serbest dolaşımı, ticarete serbestleşme ve tüketici alışkanlıklarının birbirine yaklaşması gibi faktörlerle birlikte gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ülkeler için çok önemli bir konu haline gelmiştir. Tüm bu süreçler, sanayi faaliyetlerinin belli bölgelerde yoğunlaşması gerektiği anlayışını ortadan kaldırmıştır. Böylece hem sektörler hem de işletmeler arasındaki ilişkiler yabancı sermaye yatırımlarının hızla artmasını sağlamıştır. Farklı ülkelerdeki işletmeler arasında artan rekabet ortamı, işletmeleri daha kaliteli ürünleri daha ucuz üretmenin yollarını aramaya itmiştir.

Doğrudan yabancı yatırım kavramı, söyleminden kaynaklanan havalı yapısıyla ilgilileri üzerinde pozitif bir izlenim bırakmaktadır. Hatta, özellikle istihdama önemli katkılar sağladığı yönünde bir varsayım mevcuttur. Diğer yandan her yatırımın, her açıdan işletme üzerinde makro planda ise ekonomi üzerinde olumlu bir etki yaratacağı da muhakkaktır. Örnek vermek gerekirse, yapılan yatırımın büyüklüğüne bağlı olarak, yatırım yapılan yerleşim alanlarında birçok olumlu değişim yaşanmaktadır. Yatırım yapılan bölgede atıl alandaki arazinin değerlendirilmesi, altyapı çalışmaları bölge sakinleri için refahı getirecek unsurlar olmaktadır. Yatırım yapılan alanda açılan işletmelerde birçok çalışan istihdam edilir. Diğer yandan yapılan araştırmalar yabancı doğrudan yatırımların nitelikli işgücünde daha fazla istihdamı arttırıcı etkisi olduğu sonucunu ortaya çıkartmaktadır.

Şekil 2: Doğrudan Yabancı Yatırımın Artıları

Kaynakça: dergipark.gov.tr

Doğrudan yabancı yatırımların ülkelere sağladığı katkıların yanında bazı olumsuz etkilerinin de olduğu muhakkaktır. Örneğin, doğrudan yabancı yatırımlar, bir plan dahilinde ülkeye kabul edilmez ise, o ülkenin ana sektörlerini denetimi altına alarak ekonomik ve siyasi anlamda bir tehlike oluşturabilir. Ayrıca, ekonominin mevcuttaki bütünlüğüne de zarar verebilir. Yani, yabancı sermayeli işletmelerde modern yöntemler ve ileri teknoloji ile üretim yapılırken, diğer alanlarda geleneksel yöntemlerle üretim yapılmaya devam edilmesi durumunda ekonomi bir çıkmazın

içerisine girecektir. Ekonomi dual bir yapıya doğru sürüklenebilecektir. Diğer yandan, doğrudan yabancı yatırımlar ödemeler bilançosu üzerinde baskı yaratabilir. İşletmeler, uzun vadede doğrudan yabancı yatırımlarının elde ettiği karı, kendi ülkesine transfer etmesi ülkeden döviz çıkışının artmasına neden olarak, ödemeler bilançosundaki açığı arttırabilecektir. Tüm bunlara ek olarak, doğrudan yabancı yatırımların sahip olduğu büyük sermaye ve teknoloji bilgisi, yurtdışında haksız rekabete neden olabilecektir.

Şekil 3: Doğrudan Yabancı Yatırımın Eksileri

Kaynakça: dergipark.gov.tr

Doğrudan yabancı yatırımlar bünyesinde hem olumlu hem de olumsuz etkileri barındırmaktadır. Olumsuz etkileri olmasına rağmen akılcı ve planlı politikalar izlenerek, bu olumsuz etkilerini elemine etmek ve ekonomiye katkısını olumlu yöne çevirmek mümkündür. Diğer yandan genel olarak kabul gören bir tutum vardır ki gelişmiş ülkelerden az gelişmiş ülkelere yapılan doğrudan yabancı yatırımlar kısa dönemde bazı sorunlar doğursa da uzun dönemde önemli ekonomik kazançlar sağlayacaktır.

4. DÜNYADA VE ÜLKEMİZDE DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARA İLİŞKİN GELİŞMELER

Yabancı sermaye yatırımları, bir ülkede sabit sermaye stokunun artmasına katkıda bulunması, teknoloji ve işletmecilik bilgisini arttırması, istihdam yaratması, rekabeti geliştirmesi, ödemeler dengesi açığını azaltması, iç piyasaya dinamizm kazandırması, teknik eleman ve yönetici açığını azaltması gibi birçok katkıyla ülke ekonomisine yarar sağlamaktadır. Bu gibi katkılarından dolayı hem dünyada hem de ülkemizde yabancı sermaye yatırımlarının önemi gittikçe artmaktadır. Özellikle dış ticaretteki büyüme ve gelişmelerin etkisiyle bu yatırımların etkisi de daha çok görünür hale gelmiştir. Doğrudan yabancı yatırımlar sadece yatırımın yapıldığı ülkeye değil aynı zamanda yatırımı yapan ülkeye de birçok avantaj sağlamaktadır.

Günümüzde ve özellikle son zamanlarda gerek dünyada gerekse de ülkemizde meydana gelen siyasi ve ekonomik olaylar yabancı yatırımların mevcut seyrinde bazı değişiklikler yaratmıştır. Örneğin Çin, ucuz, yoğun ve nitelikli işgücü ile doğrudan yabancı yatırımları cezbeden ve bu yatırımlardan faydalanan ülkelere biri haline gelmiştir. 2000'li yıllardan bu yana doğrudan yabancı yatırımların dünyadaki ve Türkiye'deki gelişim-değişimine baktığımızda aşağıdaki tablo ile karşı karşıya kalmaktayız:

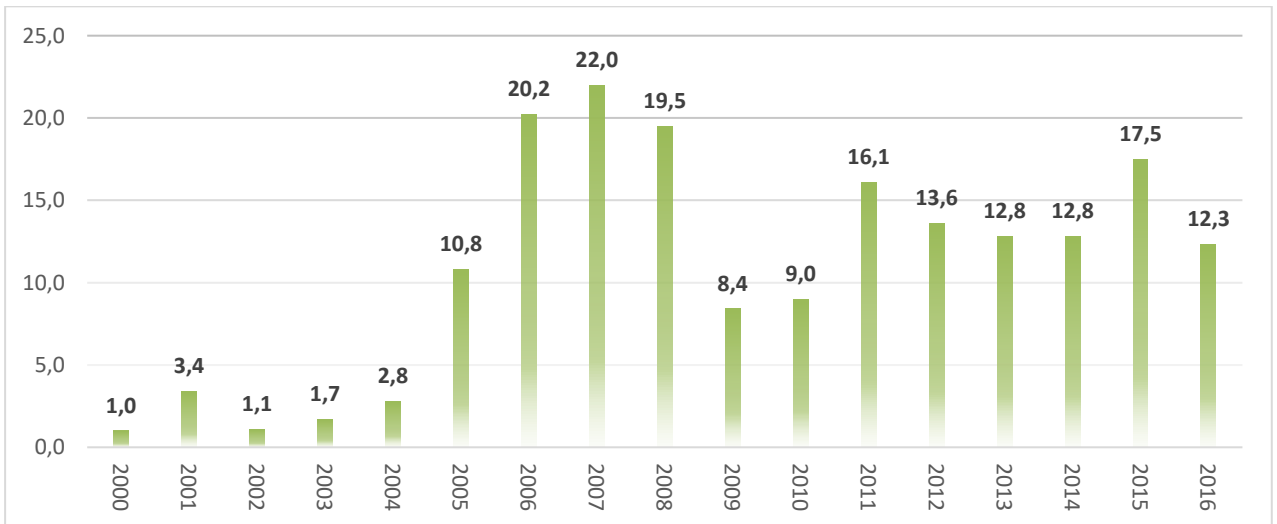
Tablo 1: Doğrudan Yabancı Yatırımların Yıllar İtibariyle Türkiye ve Dünya'daki Gelişimi

Yıl	Dünya'da DYY Girişleri (Milyar \$)	Türkiye'de DYY Girişleri (Milyar \$)
2000	1401	1,0
2001	825	3,4
2002	628	1,1
2003	566	1,7
2004	732	2,8
2005	983	10,8
2006	1462	20,2
2007	1969	22,0
2008	1744	19,5
2009	1180	8,4
2010	1290	9,0
2011	1509	16,1
2012	1400	13,6
2013	1470	12,8
2014	1324	12,8
2015	1774	17,5
2016	1746	12,3

Kaynak: UNCTAD, 2017

Türkiye'ye Doğrudan Yabancı Yatırım girişlerinin gösterildiği aşağıdaki grafiğe bakıldığında yıllara göre dalgalı bir seyir dikkat çekmektedir. Türkiye'ye Uluslararası Doğrudan Yatırım (UDY) girişleri 2016 yılı sonunda 12 milyar 273 milyon \$ olarak gerçekleşmiştir. Bu rakam, geçtiğimiz yılın aynı dönemi ile karşılaştırıldığında %31 oranında bir düşüşü ifade etmektedir.

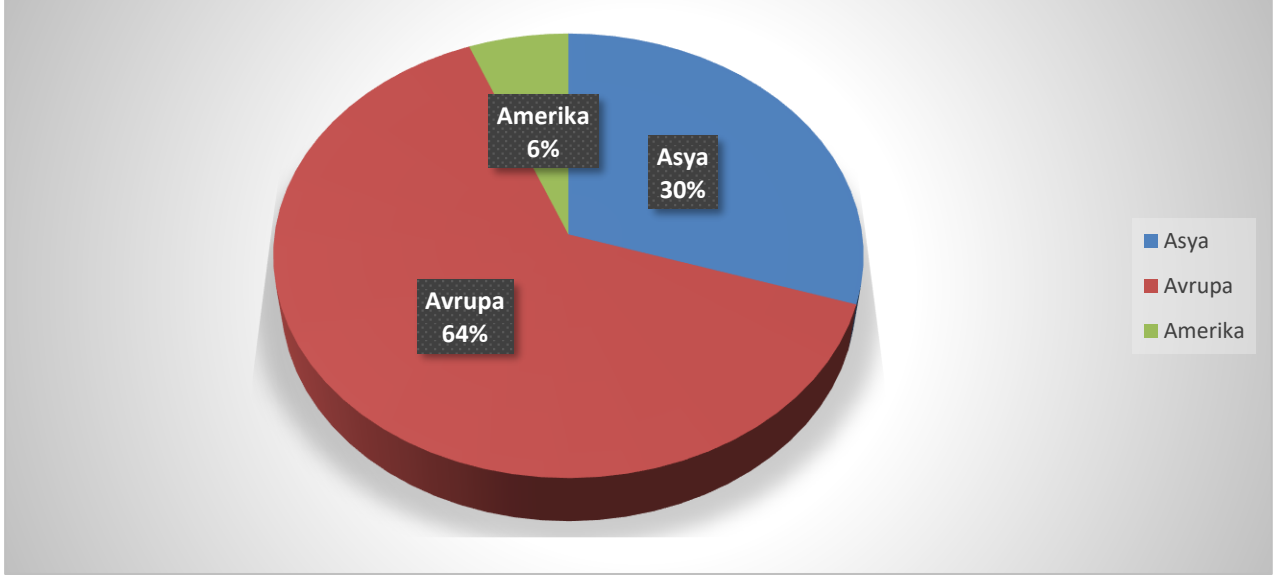
Grafik 1: Türkiye'ye Uluslararası Doğrudan Yabancı Yatırım Girişleri (Milyar Dolar)

Kaynak: TCMB (yabancıların gayrimenkul alımları dahil)

Türkiye’de 2016 yılında uluslararası doğrudan yatırım girişlerine bölgesel olarak bakıldığında; Avrupa ülkelerinin %64, Asya ülkelerinin %30 ve Amerika’nın %6 payı bulunmaktadır.

Grafik 2: 2016 Yılında Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişlerinin Bölgeler İtibariyle Dağılımı

Kaynak: www.yased.org.tr

2016’da Türkiye’ye en fazla uluslararası doğrudan yatırım girişini sağlayan ülkeler sırasıyla Hollanda, İngiltere ve Azerbaycan olmuştur.

**Tablo 2: 2016 Yılında Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişlerinin
Ülkelere Göre Dağılımı**

2016	UDY Girişleri (milyon\$)	Pay (%)
1. Hollanda	956	0.14
2. İngiltere	950	0.14
3. Azerbaycan	952	0.9
4. Almanya	430	0.07
5. İspanya	409	0.07
6. ABD	390	0.06
7. Katar	375	0.05
8. Avusturya	361	0.05
9. İsviçre	350	0.04
10. Japonya	329	0.04
Diğer	1.684	0.25
Toplam (Sermaye Girişi)	6.886	100

Kaynak: www.yased.org.tr

2016 yılında toplam brüt sermaye girişlerinin %61'ini hizmetler sektörü oluşturmuştur. Hizmetler sektörü, girişlerin en fazla olduğu sektör olmuştur. Sektör dağılımının %38,5'ini sanayi sektörü oluşturmuştur. Sanayi sektörünü de tarım sektörü izlemiştir.

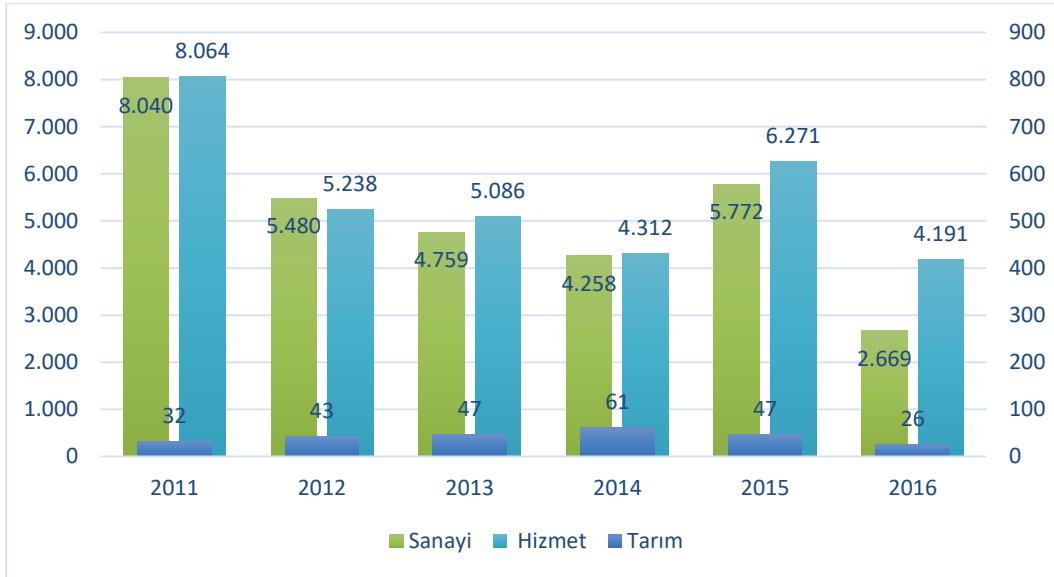
**Tablo 3: 2016 Yılında Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişlerinin Sektörlere Göre Dağılımı
(Milyon \$)**

Sektör	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Tarım	32	43	47	61	47	26
Sanayi	8.040	5.480	4.759	4.258	5.772	2.669
Hizmet	8.064	5.238	5.086	4.312	6.271	4.191

Kaynak: TCMB

Tablo 3'de göstermiş olduğumuz uluslararası doğrudan yatırım girişlerinin sektörel bazda dağılımı daha net görebilmek açısından aşağıdaki grafiği incelemek yerinde olacaktır.

**Grafik 3: 2016 Yılında Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişlerinin Sektörel Dağılımı
(Milyon \$)**

Kaynak: TCMB

5. SONUÇ

Türkiye'nin bugüne kadar çektiği doğrudan yabancı yatırımlar Türkiye ekonomisinin uluslararası düzeyde rekabet edebilen bir ekonomiye geçişi için büyük önem taşımaktadır. Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD) tarafından hazırlanan Dünya Yatırım Raporu verilerine göre, 2016 yılında tüm dünyadaki uluslararası doğrudan yatırım girişi 1.75 trilyon dolar seviyesinde gerçekleşmiştir.

2016 yılında gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerin uluslararası doğrudan yatırım çekişlerinde sert düşüşler olmuştur. Türkiye, 2016 yılında %55 artış ile 8.8 milyar dolar sıfırdan doğrudan yatırım çekerek Avrupa'nın en fazla sıfırdan doğrudan yatırım çeken altıncı ülkesi olmuştur. Ülkemizin çektiği doğrudan yatırımlar uzun dönemde Türkiye ekonomisini dönüştürerek küresel değer zincirine entegre olunmasına katkı sağlayacaktır.

Doğrudan yabancı yatırımlar sermayenin ve iç tasarruf birikiminin yetersiz olduğu durumlarda zaman zaman istifade edilebilecek bir kaynak olarak değerlendirilmelidir. Bu yatırımları kalkınmanın kaynağı olarak görmek çok isabetli olmayacaktır. Zira sermaye oluşumunda yabancı sermayenin payı halen çok ileri düzeylerde değildir. Burada üzerinde durulması gereken temel nokta, doğrudan yabancı yatırım karlarının yurtiçi sermaye içerisindeki payı, dünya pazarları ile daha fazla entegrasyonu, teknoloji öğrenmeyi geliştirerek küresel rekabette yer edinebilmektir.

6. KAYNAKÇA

- <http://eidergisi.istanbul.edu.tr/sayi12/ieeis12m4.pdf>
- http://home.ku.edu.tr/kyilmaz/public_html/papers/Y_Yased2007.pdf
- <http://www.ekodialog.com/Konular/dogrudan-yabanci-yatirim-nedir.html>
- <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/223501>
- <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/jyasar/article/viewFile/5000065990/5000061496>
- http://journal.tarekoder.org/archive/2012/2012_01_04.pdf
- <https://disticaretnet.com/blog/yabanci-yatirimlarin-ulkelere-kattiklari-ve-goturduklari>
- <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/50613>
- http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2015_en.pdf
- https://www.ntv.com.tr/ekonomi/unctad-2017-dunya-yatirim-raporu-aciklandi,3iad7qUllkq7K-47r08_fw